

Strategi for bærekraftig besøk ved Fortidsminneforeningens eiendommer

2021 – 2025

Frivilliges engasjement for vern og bruk av kulturminner

Fortidsminneforeningen er en frivillig kulturvernorganisasjon som siden 1844 har arbeidet for bevaring av landets verneverdige kulturminner, og for å skape almen forståelse for verdien av disse.

Fortidsminneforeningen har reddet verdifull bygningsarv som i dag er blant landets fremste besøksattraksjoner. Det samlede besøkstallet ved de mer enn 40 kulturhistoriske eiendommene i foreningens eie var i 2019 på 192.000. Fortidsminneforeningen er derved en betydelig nasjonal aktør innen kulturarvopplevelser.

Foreningen har bærekraft som en grunnleggende verdi i arbeidet for bevaring og bruk av kulturminner, og er også en foregangsaktør for tradisjonelle bevarings- og håndverksteknikker som ivaretar kulturminnene for kommende generasjoner.

Unike kulturminner – nasjonal kulturarv

Foreningens samling av eiendommer er unik: De står på sin opprinnelige plass, de forteller en nasjonal historie med en sterk lokal tilknytning og ikke minst forteller de historien om aktivisme og engasjerte mennesker som kjempet for bevaring.

Eiendommenes karakter og omgivelser har et stort mangfold og spenner fra stavkirker, stabbur og gårdsanlegg til klosterruiner og kunstnerhjem. Stavkirkene er store internasjonale attraksjoner og fyrtårn i reiselivet, mens andre eiendommer er lokale kulturarenaer og rekreasjonsmål.

Noen eiendommer, slik som Borgund stavkirke, ligger som landemerker langs sentrale turistveier med et naturlig stort tilfang av besøkende. Andre har en mer perifer beliggenhet utenom turistenes foretrukne løype. Felles for dem alle er at de er verdifull kulturarv som representerer sentral historie og viktige fortellinger om utviklingen av Norge.

Overordnede føringer for strategien

Fortidsminneforeningens bærekraftstrategi (2020) slår fast at Fortidsminneforeningen skal være en foregangsaktør på bærekraftig reiseliv, og at driften av besøkeiendommene skal følge *Veikart for reiselivsnæringene i Norge*: «I 2030 skal Norge ha befestet posisjonen som et av verdens foretrukne reisemål for bærekraftige natur- og kulturbaserte opplevelser».

Tiltakene i *Strategi for bærekraftig besøk* skal sette ut i live målene i foreningens bærekraftstrategi. Sentrale veivalg og tiltak mot 2030 som omtales i veikartet er ivaretatt.

Kulturmiljømeldinga (2020) løfter fram kulturarven som viktig for en bærekraftig utvikling, og introduserer samlebegrepet kulturmiljø om kulturminner, kulturmiljø og landskap.

Fortidsminneforeningen har flere eiendommer som ligger i vernede landskapsområder, med de mulighetene som dette gir for en bred og helhetlig formidling av kultur - og naturarv.

FNs bærekraftsmål (2016) er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Foreningens arbeid for bærekraftig besøk vil bidra til følgende av FNs bærekraftsmål: Nr. 3 God helse og livskvalitet/ Nr. 4 God utdanning / Nr. 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst/ Nr. 11 Bærekraftige byer og lokalsamfunn/ Nr. 12 Ansvarlig forbruk og produksjon /Nr. 13 Stoppe klimaendringene.

Bærekraftbegrepet

Bærekraftig utvikling ble først brukt som begrep i FNs verdenskommisjon for miljø og utvikling sin rapport *Vår felles framtid (1987)*, *Brundtlandrapporten*: «Utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.»

Bærekraftig utvikling består av tre dimensjoner: økonomi, klima og miljø og sosiale forhold. Sammenhengen mellom de tre er avgjørende i vurderingen av hva som kan betegnes som bærekraftig.

Fortidsminneforeningens rolle i et bærekraftig reiseliv

Fortidsminneforeningen skal være en foregangsaktør i formidling av kunnskap om bærekraft med utgangspunkt i kulturminnene og naturen som omgir dem, og gi besøkende grunnlag for egne bærekraftige valg.

Fra turist til besøkende. Besøkende favner alle kategorier gjester, fra lokalt bosatte og skoleelever til tilreisende fra fjerne himmelstrøk. Besøkende kan komme til alle typer formidlingstilbud, og ta del i bredden av foreningens aktiviteter ved eiendommene.

Fra turisme til formidling. Fortidsminneforeningens rolle i reiselivet skal reflektere foreningens formål: skape allmenn interesse og forståelse for kulturarven. Formidling av kunnskap, teoretisk og handlingsbåren, er derved mer dekkende for foreningens utadrettede arbeid ved eiendommene enn turisme.

Kulturarven for alle. Foreningens eiendommer representerer hjertet av hvem vi er og skal bidra positivt i folks liv – både i hverdag og fritid. Åpne eiendommer med aktiv formidling for alle er viktig for livskvalitet, folkehelse og en samfunnsutvikling mot et bærekraftsamfunn.

Mer kultur – bedre klima. Eiendommenes sterke lokale tilknytning skaper muligheter for samarbeid og utvikling av helhetlige og mangesidige opplevelser som appellerer til bofaste og tilreisende, og derved skape verdier for mennesker og lokalsamfunn. I dette ligger mindre reise, lavere klimaavtrykk og mer verdiskapning.

Kategorisering av besøkende

Reise og klimaavtrykk. Fortidsminneforeningen skal jobbe mot besøkende med lavt klimaavtrykk fra reise og bidra til reiselivets samlede mål om utslippskutt. De besøkende kategoriseres i tre grupper på et overordnet nivå som bygger på en allerede kjent begrepsbruk som betegner bærekraft. Dette er romslige kategorier som kan defineres mer detaljert rundt den enkelte eiendom, avhengig av rammefaktorer og potensialer:

1. Kortreiste
2. Langreiste
3. Hjemmefra (digitale besøk)

Interesser. Med den *kultur - og naturinteresserte besøkende* som en overordnet kategorisering vil man favne en stor andel av både nasjonal og internasjonal turisme. Det gir grunnlag for en bred formidling av bærekraftig bruk av kultur - og naturarv og derved bidra til FNs bærekraftsmål 11.4: «Styrke innsatsen for å verne og sikre verdens kultur- og naturarv».

Trender og endringer i reiselivet

Reiselivet i Norge er en eksportindustri som retter seg mot et globalt marked, og har som mål å øke den eksportrettede verdien i dette tiåret. Det betyr at langreiste markeder fortsatt er en del av den nasjonale reiselivssatsingen. Samtidig skal sosial bærekraft ivaretas slik at reiselivet har en positiv innvirkning på lokalsamfunn og økonomi. Vestland er en region med en stor andel internasjonal turisme, og flere av stavkirkene i Sogn hadde i 2019 en andel langreiste besøkende opp mot 70-75%.

En rekke utviklingstrekk og trender i reiselivet er lagt til grunn for strategiens innsatsområder og tiltak:

- Fra fjernt til nært
- Fra turist til gjest
- Fra tilskuer til aktiv læring
- Fra volum til verdi
- Fra gruppe til enkeltbesøkende
- Fra enkelttilbud til mangfold
- Fra forbruk til gjenbruk
- Bli lenger, opplev mer

Fortidsminneforeningens innsatsområder og tiltak

De mest framtreddende trendene og utviklingstrekkene i et grønnere reiseliv er her framhevet som innsatsområder. Sentrale føringer i Kulturmiljømeldinga er vektlagt sammen med områder som er spesifikke for Fortidsminneforeningens egenart og rolle.

Fra fjernt til nært

- Øke vår kjennskap til besøkendes geografiske tilknytning for beregning av klimaavtrykk, og bidra til reiselivets samlede mål om utslippskutt (Innovasjon Norges klimakalkulator)
- Utvide besøksgrunnlaget stegvis mot flere lokale besøkende og besøkende med lavt klimaavtrykk fra transport
- Utvikle en bredde av formidlingstilbud til barn, voksne og familiegrupper som sikrer gjenbesøk, økt verdiskapning pr. besøkende og lavt klimaavtrykk
- Utvide besøksseasonen for å favne lokale behov for kulturarvsopplevelser
- Tilrettelegge eiendommene som turmål med informasjonsskilt, benker, turstier og sykkelparkering

Mer kultur - bedre klima

- Møte reiselivets dreining i gruppemarkedet fra store volum til mindre grupper av kvalitetsbevisste besøkende i alle aldre
- Utvikle ventetilbud og områdeopplevelser, også digitale, som sprer fotavtrykket og legger til rette for inndeling av grupper i ulike aktiviteter
- Starte «Bli lenger» - aktiviteter for mer-opplevelser ved og rundt eiendommene til grupper og enkeltbesøkende gjennom samarbeid med lokale aktører og foreningens lokallag i regionen
- Videreutvikle og kommunisere Hjemmefra-konseptet (digital formidling)
- Bidra til god reiseplanlegging for besøkende: opplevelsespakker, turforslag og digital bookingløsning

Bærekraftig reiseminne

- Fremme gode og bærekraftige produkter fra nærmiljøet
- Selge produkter med lavest mulig klimaavtrykk, men ikke utelukke produkter fra rettferdig handel
- Kjøpe og utvikle produkter av god kvalitet i samarbeid med bedrifter med bærekraftprofil
- Se reiseminne som en del av en helhetlig formidling ved eiendommen som bidrar til økt verdiskapning og attraktivitet som besøksmål

Samarbeid for klima

- Være en pådriver for samarbeid med turistnæring, museer, kultur - og naturarvsarvsaktører
- Øke antall frivillige hender gjennom ulike samarbeidsaktører og rekruttering på frivillig.no for å møte de besøkendes behov for tilgang til kulturminnet
- Bidra til trafikkspredning av besøk i henhold til eiendommers tålegrenser gjennom markeds- og informasjonstiltak og samarbeid
- Samarbeide med transportselskaper og fremme bruk av kollektivreisetilbudet «Travel like the locals» (tltl.no)
- Legge til rette for klimavennlig transport ved eiendommene: sykkelstativer, ladestasjoner, turstier og transport fra nærliggende transportknutepunkt

Riktig bruk – godt vern

- Definere bærekraftig besøksdrift for hver eiendom med antall pr. gruppe og logistikk i avvikling av formidlingstilbudene
- Være i dialog med besøkende om bærekraftig bruk av kulturminner og stimulere til skånsom og respektfull atferd for bevaring inkl. gravminner
- Miljøsertifisere besøkseiendommer som har tilstrekkelig driftsgrunnlag
- Framheve søppelhåndtering på alle eiendommene gjennom søppel- og sorteringsløsninger og bevisstgjøring av besøkende

Ta kulturmiljøet i bruk

- Utvikle formidlingstilbud rettet mot den natur- og kulturinteresserte besøkende som setter mennesket, naturen og kulturminnet i sammenheng i et historisk og dagsaktuelt perspektiv
- Bruke kulturmiljøets muligheter til å engasjere besøkende i bærekrafttemaer og bidra til kunnskap om og bruk av skjøtselstradisjoner som styrker biologisk mangfold
- Appellere til unge besøkende gjennom en egen ung-profil og rekruttere yngre frivillige gjennom bærekrafttemaer

Kunnskap for klima

- Videreutvikle Fortimus-formidling om bærekraft og kultur/naturarvopplevelser for barn i alderen 4 – 10 år, familier og skoler
- Formidle tradisjonshåndverk og bevaringsteknikker som en del av den generelle formidlingen og som understøttes av faktaark og guideopplæring
- Inspirere besøkende til bærekraftig atferd gjennom bærekraft-huskelapp og synlig miljøvennlig praksis i besøksdriften

- Kommunisere bærekraftig besøksdrift og mer- opplevelser til turoperatører og kontakter i reiselivet
- Være en læringsressurs for skoler i det nye tverrfaglige temaet «Bærekraftig utvikling» gjennom formidling ved eiendommene og med digitale ressurser
- Utvikle en større bredde av Hjemmefra-opplevelser med 3D - og interaktive opplevelser, filmer, podkaster fra eiendommene mm.

Fortidsminneforeningen, Museums - og eiendomsavdelingen 24.03.2021